

Rellotges de sala o paret fets per la nissaga Roca

Arenys de Munt

Ubicació

Comarca: Maresme
Lloc/Adreça: Ajuntament d'Arenys de Munt , Rambla Francesc Macià, 59

Coordenades:

Latitud: 41.61136
Longitud: 2.53948
UTM Est (X): 461630
UTM Nord (Y): 4606730

Classificació

Número de fitxa 08007 - 168
Àmbit: Patrimoni moble
Tipologia Col·lecció
Estil / època: Modern Contemporani
Segle XVIII, XX
Autoria de l'element: Francesc Roca, Feliu Roca i Genís Pou
Estat de conservació Bo
Protecció Física
Observacions protecció: Vitrina i alarma
Accés Fàcil
Ús actual: Científic
Titularitat Pública
Titular: Ajuntament d'Arenys de Munt (Rbla. Francesc Macià, 59).
Autoria de la fitxa Jordi Montlló Bolart
Data de registre de la fitxa: dv., 30/06/2006 - 02:00

Descripció

Tres exemplars de rellotges domèstics d'estil català, fabricats a Arenys a la segona meitat del segle XVIII per Francesc Roca i Tolrà, Feliu Roca i Catà i Genís Pou. Comprats per l'Ajuntament d'Arenys de Munt. Pons i Guri (2002) va estudiar i publicar un treball sobre els rellotges d'Arenys molt acurat. Ell ens explica les característiques. Els rellotges d'Arenys del segle XVIII i primer quart del XIX es presenten com uns rellotges de paret o sala. La decoració de l'esfera amb motlures cantoneres de metall, recorden els d'estil anglès. Respon al prototipus de rellotge de paret amb pèndol i corda de pesos per un dia (en realitat 30 hores). Rematen la peça dues campanes per tocar hores, quarts i despertador per mitjà de martellets de caputxina, és a dir amb peça separada de l'eix, on entra a pressió. La mida no es homogènia, aproximadament són de 30 x 21 x 18 cm, amb la gàbia de ferro, pilastres quadrades i un únic pont-platina al centre. Funcionen amb força de tres peces, pèndol, àncora i la roda de fuga, que actualment es coneix per escapament català.

Al frontís dos cercles concèntrics en un àrum de zenc, l'un interior, que en els rellotges més corrents -els que tenen una busca curta horària i una de més llarga pels minuts- el cercle interior té incises les hores en xifres romanes i l'extrem els minuts en xifres aràbigues. En els escassos rellotges d'una sola busca, tant per assenyalar hores com minuts, el disseny és sense numerar al cercle interior, mentre que les hores figuren a l'exterior. Els cercles són fets a compàs i les incisions i xifres executades a pols sobre el zenc.

Les busques generalment són de ferro i de disseny molt simple, amb la punta de fletxa amb una esquemàtica ornamentació que recorda la del N de la cartografia. Algun exemplar d'etapa més avançada, es mostra amb menys austeritat i a voltes en llautó o coure.

Al cim del mateix frontís, en un frontó arrodonit, hi ha clavats un disc també de zenc on, per incisió manual de punxó hi figuren, l'any de confecció, el seu origen de Catalunya o Catalunya, la localitat amb el nom d'Arenys, Arenys o bé Arens i sovint el nom i el cognom del rellotger constructor. Són lletres fetes amb menys pulcritud que en l'esfera. No presenta número d'ordre de producció. En la trentena de rellotges fets a Arenys -excepte tres- hi llueix en la retolació del disc l'esment de ser fets a Catalunya o Catalunya, peculiaritat que no trobem en cap dels altres 118 exemplars catalans fins ara localitzats.

En algun exemplar tardà, l'esfera és de porcellana blanca. En altres es conserva un dispositiu circular de llautó a l'entorn de l'eix de les busques per graduar el despertador.

Difícilment hom trobarà aquest tipus rellotges en la seva integritat originària, tant per les renovacions de peces i reparacions, com per alguna restauració, i encara més per l'abandó sofert. La valoració d'aquests rellotges és relativament recent. El pèndol és una de les parts menys conservades dels rellotges catalans del s.XVIII, només coneixem un dels del Museu d'Arenys de Mar.

La part ornamental és a base de peces de fosa de llautó, d'estil barroc. A l'entorn de l'esfera horària, quatre peces idèntiques repartides a les cantonades de la cara davantera. A cada costat del disc del frontó, hi ha dues altres peces de fosa de llautó, ben iguals en gairebé tots els rellotges fets a Arenys, a base de motius vegetals; i en l'angle de cada una de les quatre peces que fan cantó a l'esfera hi figura una testa humana de caient mitològic. Aquesta uniformitat es trenca només en un dels exemplars conservats. Sembla que aquestes peces de fosa no eren produïdes al taller del rellotger, sinó comprades a fora, ja que algun exemplar de rellotge d'altres localitats també fa ús d'idèntiques peces ornamentals.

En algun exemplar es pot veure el rastre d'un disseny previ dels engranatges fet amb compàs i punxó sobre planxes metàl·liques per a la confecció d'unes peces que serien produïdes manualment amb treball de llima.

Observacions:

(Continuació història) Al disc del frontó dels que figuren al seu nom, els anys 1775, 1777 i 1782 i en un de no datat hi posa "Franch. Roca", en dos del 1777 "Frch. Roca" i en sis altres, datats del 1775 al 1800, "Franch. Roca" el seu ofici "regr." abreviació de re[[l]lot[g]e[r]. A finals del s. XVIII, el diner aflueix a Arenys d'Avall o de Mar, arran de les travessies atlàntiques. La vila creix a llevant de la Riera, al lloc conegut per La Bomba; el 1791, Francesc hi va comprar un cós i mig de terra. S'inicia l'expansió de les activitats industrials dels Roca a Arenys de Mar. El 1800 instal·la a la casa de la Bomba d'Arenys de Mar el fill Josep, que tenia 18 anys i figura en les matrícules industrials, però en

els cadastres consta l'immoble a nom de Francesc. L'hereu, el segon Feliu, segueix al capdavant del negoci a Arenys d'Amunt. L'establiment d'Arenys de Mar, fou una activitat industrial complementària de la d'Arenys d'Amunt i tant Francesc com els seus fills Feliu i Josep seguiren vivint a la vila d'origen. Francesc Roca morí a Arenys d'Amunt el 14 de gener de 1807, deixant per hereu a Feliu, qui ho era per les capitulacions matrimonials.

FELIU ROCA I FONTRODONA (Arenys d'Amunt 1772- 1867). Batejat amb els noms de Francesc, Feliu i Josep, noms del seu pare, avi i besavi. Però adoptà i figurà sempre amb el de Feliu. El 1800 es casà amb Antònia, filla de Sebastià Cabot de la Creu, de Llavaneres, i seguí treballant al costat del seu pare en la rellotgeria d'Arenys d'Amunt, mentre que Josep romania en la d'Arenys de Mar. En política es situa al costat absolutista, com els més importants terratinents d'Arenys d'Amunt. El 1872 és designat batlle reial i, després de fer el jurament de fidelitat a Ferran VII i possessionar-se del càrrec, posa per secretari de l'Ajuntament el seu company de causa Ramon Bellsollell. A la caiguda del sistema anterior, compromès en conspiracions carlistes, l'any 1834, va ser represaliat pel govern liberal. D'aquest Feliu Roca, coneixem un sol rellotge de sala, datat el 1814, i localitzat al casal Ramis-Milans d'Arenys de Mar i al qual potser no fou aliè el seu germà Josep, que seguia amb la rellotgeria del carrer de la Bomba. La manca d'altres exemplars atribuïbles a aquesta darrera etapa fa pensar en una notable minva de la producció de rellotges dels Roca i potser amb una posterior extinció de l'activitat al tombar el primer quart del s.XIX. La manca de documentació a l'Arxiu Municipal d'Arenys d'Amunt, la pèrdua de la família Roca i la destrucció de protocols notariais del s. XIX a Arenys de Mar a l'estiu de 1936, no permeten aclarir les coses. La presència de Josep Roca i Fontrodona a la rellotgeria de la Bomba d'Arenys de Mar, acaba l'any 1819, i el seu lloc, el pren Feliu, que també és el titular cadastral de l'immoble. Del 1824 a 1887, Feliu Roca és propietari de quatre cases a Llevant de la Riera d'Arenys de Mar i no figura a la casa de la Bomba. Segueix tributant com a rellotger a Arenys de Mar fins el 1837. Després no figura en els padrons i llistats impositius. Feliu Roca Fontrodona, conservà i augmentà el patrimoni familiar amb nombroses propietats a Arenys d'Amunt, on morí com un veritable hisendat, més que no pas un industrial. Morí el 15 de febrer del 1867, amb 94 anys, deixant tres fills: Josep, Maria-Ventura i Teresa. L'hereu, Josep Roca i Cabot, que fou el darrer rellotger de la nissaga, es casà amb Antònia Bellsollell, morí l'any 1878, i va deixar un fill, Josep, que ja no fou rellotger i que, mort sense descendència, s'extingia la dinastia dels Roca. Pons i Guri (2002) ha fet una recerca sobre el tal Genís Pou, que signa un dels tres rellotges d'aquesta fitxa. Les seves conclusions són que es tracta d'un Genís Pou no era d'Arenys, ni del d'Amunt ni del d'avall. Jaume Xarrié dona a conèixer, d'aquells temps, un Miquel Pou que firma un rellotge a Terrassa. Tal volta, Genís pot pertànyer a la família del rellotger egarenc i estigués amb els Roca per treballar o per aprendre l'ofici.

Història

Informació de l'estudi de Pons i Guri (2002) sobre la nissaga dels Roca:

La família dels Roca, és originària de Juneda (les Garrigues), i es va establir a Arenys d'Amunt a l'inici del s. XVIII.

JOSEP ROCA I SANTANDREU (Juneda -1690 / Arenys d'Amunt- 1774). És el primer de la nissaga que radica a Arenys d'Amunt. El 1715 es casà amb Teresa, filla de Bernat Catà, arrelant definitivament a Arenys. En les capitulacions matrimonials consta d'ofici serraller, en documents del 1719 en endavant com a rellotger, i a vegades, serraller i rellotger. S'esmenta com a encarregat del rellotge públic de la vila, ja abans del 1742. Com a rellotger figura inscrit en la confraria gremial dels menestrals d'Arenys d'Amunt sota l'advocació de sant Joan. Tingué dos fills, Feliu i Francesc, i dues filles. Feliu, fou heretat pel pare l'any 1745 en els seus capítols matrimonials. Francesc, es casà el 1750 amb Antònia Novell, donzella de Santa Maria de Palautordera, on exercí de rellotger. Josep Roca i Santandreu morí a Arenys de Munt el 8 d'octubre de 1774. No podem atribuir-li cap dels rellotges conservats i identificats com del taller dels Roca,

el més antic és datat de l'any 1775. I tampoc l'autoria dels quatre exemplars que es conserven i no porten firma ni data de fabricació. El 1752, en la plenitud de Josep Roca, trobem el seu fill Feliu, amb 32 anys, obrant com a mestre d'un rellotge dels anomenats de paret o de sala.

FELIU ROCA I CATÀ (Arenys d'Amunt 1720-1792). Hereu de l'anterior. Es casà el 1745 amb Esperança Tolrà i Lledó de Vilassar de Dalt. Pertany a la confraria dels menestrals de sant Joan, tingué el càrrec de clavari. És el primer que deixa rastre documentat de la construcció de rellotges de sala, com a mínim des de 1752, quan fa lliurament de l'obra acabada a l'hisendat Bellolell qui el qualifica de mestre. Però no podem atribuir-li l'autoria dels cinc rellotges que llueixen el nom de Feliu Roca. El cap de la família i dels negocis seguia essent el vell Josep Roca i, oficialment, Feliu Roca durant la vida del pare no prengué la categoria de mestre en la confraria i esperà el seu ascens fins a l'any 1783. Feliu va incrementar el patrimoni dels Roca i la seva participació en la vida social de la localitat. En el règim autoritari d'aleshores, hi havia dissensions i grupets que malden pel govern local. Feliu es mou en el sector que compta amb el noble i batlle natural de les viles d'Arenys d'Amunt i d'Avall, Bonaventura de Jalpí i de Vilalba i altres hisendats com els Bellolell i els Borrell. L'any 1777, Bonaventura de Jalpí nomenà batlle d'Arenys d'Amunt Feliu Roca i el duc de Medinaceli, com a baró jurisdiccional, va confirmar el nomenament. Això portà llargs conflictes amb els regidors de l'Ajuntament que eren del grup oposat. L'any 1748 va néixer Francesc, l'hereu. Tingué dos altres fills, Josep i Feliu. El 1768, Francesc, l'hereu, va contraure matrimoni amb Teresa Fontrodona (de Caldes d'Estrac) i fou instituït hereu pel seu pare. En les capitulacions matrimonials hi fou present el vell Josep Roca per donar la seva conformitat a l'heretament. Feliu Roca, igualment, es preocupar de dotar les seves filles casadores, i de situar, els altres dos fills. Feliu fou apotecari, i li pagà el viatge i les despeses d'establir-se a Còrdova de Tucuman, a Buenos Aires. A Josep, li féu aprendre l'ofici de tirador d'or i l'establí a Barcelona. Feliu Roca i Catà, morí a Arenys d'Amunt el 2 de novembre de 1792, i el succeí el seu fill Francesc.

FRANCESC ROCA I TOLRÀ (Arenys d'Amunt 1748-1807). El 1768 es casà amb Teresa Fontrodona i Ribas de Caldes d'Estrac. Van tenir quatre fills, Feliu era l'hereu, i els altres, Josep, Pere i Martí. Participa en la vida pública local i és regidor a l'Ajuntament l'any 1797. Figuren al seu nom la major part de rellotges del taller dels Roca avui coneguts, amb dotze exemplars datats que van des de l'any 1775 al 1800, i un tretzè sense data. (Continua a observacions)

Bibliografia

- PONS i GURI Josep Maria i RODRÍGUEZ FITA, Montserrat (2002). Una antiga rellotgeria arenyenca Arenys d'Amunt 1742-1837, Arenys de Mar, 1799-1837. Arenys de Mar.
- TUDURÍ VALLS, Isabel (1986). La indústria rellotgera a Arenys de Munt. A Arennios, núm. 2, desembre de 1986. Col·lectiu pel Museu-Arxiu d'Arenys de Munt, pp. 13 i 14.

